

הוא בתנאי:

שנינו במתניתין: ושולה פשתנו מן המשרה.

ובלבד שיכניסם בצינעא לתוך ביתו, שלא תהא מלאכתו פירצה בחומרת איסור מלאכת המועד [ע"פ נימוק"י]⁽⁶⁴⁾.

בעי מיניה רבי ירמיה מרבי זירא: כוון מלאכתו לעשותה במועד, ומת המכוון מלאכתו לעשותה במועד — מהו שיקנסו בניו אחריו שיהיו אסורין לעשות אותה מלאכה, אפילו בדבר העומד להאבד אם לא יעשוה, שהרי אביהם היה נאסר, ויהיו בניו אסורין להנות ממנה.

רב יוסף הוה ליה כשורי, קורות עץ, עיילינהו למקום שמור ביממא בחול המועד.

אמר ליה אבוי היכי עשית כן? והתניא, ובלבד שיכניסם בצינעא בתוך ביתו!

ומבארין: הספק הוא, אפילו אם תמצוי יג-א לומר, שאם צרם אזן בכור שחתך מעט מאזן בכור בהמה כדי להתירו לעצמו בעבודה, ומת, הדין הוא שקנסו בנו אחריו, וכשם שאביו אסור בהנאה מהבכור, משום קנס דרבנן, על שעבר על האיסור להטיל בו מום, כן בניו לא יהנו ממנו, עדיין מספקא לן כוון מלאכתו למועד, ומת.

אמר ליה רב יוסף: צינעא דהני ביממא הוא. לפי שמלאכת הכנסתם גדולה ומפורסמת בלילה מאשר ביום, ולכן הכנסתן ביום קלה יותר, כיון דבלילה בעו גברא יתירי כדי להכניסם, וגם בעו צריכים עבורם מדוכרי דנורא להבעיר אבוקות, ולכן אושא מילתא בלילה יותר מהכנסתם ביום, ואין אפשרות שלא להכניסן מפני חשש הפסד, ומותר בדבר האבד⁽⁶⁵⁾.

כי שמא רק בצרם אזן בכור קנסו גם בניו משום דאיסורא דאורייתא הוא. אבל מלאכת דבר האבד, שהוא רק איסור דרבנן, שהרי

נוסף.

האבד, שההפסד הוא ודאי, אין צורך לעשותו בצינעא. וכן הביא המגיד משנה [יו"ט ז ג] בשמו. אבל הריטב"א כתב בשם הרמב"ן באופן שונה קצת, שבשני אופנים הנ"ל, אין ההפסד ניכר בגוף המלאכה, אלא הוא הפסד הבא לו ממקום אחר, ולכן הצרכנו שיעשנו בצינעא, אבל בשאר דבר האבד, שהנוק וההפסד בא לו מגופו, התירו אפילו בפרהסיא. ועיי"ש שביארו לפי זה מה שלמדנו לעיל [יא], שהפטיש היה מכה בירושלים במועד. וצ"ב.

עוד כתב השפת אמת לחדש בכונת הרמב"ם, שאין ההפקר אלא על מה שנוסף לו על ידי המלאכה שעשה במועד, וכדי שלא יהנה ממנה, אבל אין מפקירין את כל השדה מפני כן. וכתב המשנ"ב [תקלח יז], שאם לא זכה בה אדם עד לאחר המועד, מותר לו לבעל המלאכה לזכות ולהתעסק בה.

ועיין עוד בדרכי משה [תקלח א] שהוכיח בדעת המרדכי, להצריך צינעא בכל דבר האבד.

64. כתב הרמב"ן, שדין זה, שהצריכוהו לעשות המלאכה בצינעא, לא מצאנוהו אלא בהכנסת פירות מפני הגנבים, וכן בהבאת כלים מבית האומן [לקמן יג], שבשתי דוגמאות אלו אין ההפסד ברור וודאי, והוא רק חשש בלבד, ולכן החמירו בדבר, מה שאין כן בשאר דבר

65. רש"י מפרש, שמפני טעם זה אין חילוק בין יום ללילה, ומתי שירצה יעשה. אבל בשו"ע

אם לא כיוונה למועד היא מותרת לכתחילה, שמא לא יקנסו בניו אם כוון אביהם לעשותה במועד⁽⁶⁶⁾.

וכן גם אם תמצוי לומר שאם מוכר עבדו לעובד בוכבים, שקנסוהו רבנן שאם יברח העבד מהגוי יצא העבד לחירות, ואין המוכר יכול לכפותו לחזור לעבודתו, ואף אם הדין שגם במת המוכר קנסו בנו אחריו, שלא יוכל הבן לכופף העבד לחזור לעובדו, עדיין מספקא לן אם קנסו בנו של המכוון מלאכתו למועד⁽⁶⁷⁾.

כי שמא רק במוכר עבדו לנכרי קנסו גם את

בנו, משום דכל יומא שהוא אצל הגוי שקנאו מפקע ליה ממצוות, שכשהוא ברשותו אינו עוסק במצוות שחייב בהם כאשה. ואם כן מן הראוי להחמיר בקנס זה.

אך הבא, המכוון מלאכתו במועד, מספקא לן, מאי דין בנו?

האם רק את הגברא שכוון מלאכתו קנים רבנן שלא יעשנה במועד. והא ליתיה, שכבר מת.

או דילמא את הממונא שהתכוון לעסוק בו קנים רבנן, והא הממונן, איתיה גם אחר

[תקלח ב] מבואר, שבאופן זה, עליו לעשות ביום דוקא.

וכתב הרמב"ן, שמכאן יש ללמוד, שלא הצריכוהו לעשות בצינעא, אלא כשאפשר לו בענין אחר, אבל כשאי אפשר לעשות בענין אחר, לא אסרו עליו לעשות המלאכה. ועיין עוד בהערה 50.

66. כתב רש"י בכת"י, שאף על פי שמלאכת חול המועד אסורה גם כן מן התורה, כאן שהוא דבר האבד, אלא שכיוון מלאכתו במועד, אין האיסור אלא מדרבנן. [ועיין מנחת חינוך יח ט לענין צורם אוזן בזמן הזה, שיתכן שאינו מן התורה, ומכל מקום עיקרו מן התורה].

וגירסת התוס' היא, "דאיסורא עשה", וביארו התוספות, כיון שעדיין לא עשה האב את המלאכה במועד, אם כן כל האיסור לא היה אלא במחשבה, בזה שכיוון לעשות המלאכה במועד, ועל כן אין ללמוד מצורם אוזן הבכור, שכבר עשה האיסור בידיים.

ובאמת מפורש כן בגירסתנו במסכת גיטין [מד], ופירש רש"י, שמת האב קודם המועד. וגירסא זו מובנת היא לפי דעת הראשונים הנ"ל,

שנידון הקנס במשנתנו הוא כשעדיין לא עשה את המלאכה. אולם אף לדעת הרמב"ם הנ"ל יש לפרשה, שאמנם כשעשה האב מלאכתו במועד, נוכל לפשוט דינו מצורם אוזן הבכור, שהרי בשניהם עשה איסור בידיים, אבל על כל פנים כשלא עשאה, שבזה קנסוהו שלא יעשנה [במועד], וכמו שנתבאר לעיל, בזה אין בידינו להוכיח האם קנסו את בנו. ועיין קרן אורה שתמה על גירסא זו.

67. רש"י מעמיד הספק לענין יציאתו לחירות. והקשה הפורת יוסף, הלא מאחר שקנסו את האב והפקירו העבד ממנו, שוב איך שייך שיזכה בו בנו. ואכן בגיטין פירש רש"י, שהנידון הוא לענין חיוב פדיונו, שלמדנו בסוגיא שם, שהמוכר עבדו לנכרי, מלבד שקנסוהו שיצא לחירות [לאחר שיברח מן הנכרי], הוסיפו עוד לקנסו, שיפדנו מידו עד עשרה בדמיו, ולענין זה נסתפקו בגמרא, האם קנס זה חל אף על בנו, ומשום שהקנס חל על ממון האב, שצריך להוציאו על פדיון זה. [ואולי יש לפרש בדבריו כאן, שההפקר בית דין חל בשעה שבורח מן הנכרי, ומאחר שמת האב קודם שברח ממנו,

מותו, כשהוא אצל בנו!

אמר ליה רבי זירא לרבי ירמיה: תניתוח, שנינו במשנה במסכת שביעית, שלא קנסו בניו של המכוון מלאכתו.

דתנן לגבי עבודה בשביעית: **שדה שנתקווצה,** שניטלו הקוצים שהיו בה בשנה השביעית — תזרע למוצאי שביעית, לפי שאין הוצאת הקוצים חשובה מלאכה של תיקון קרקע עד שיקנסו חכמים את העושה אותה שלא יהנה משדהו לאחר השביעית⁽⁶⁸⁾.

אך אם נמייבה, נזדבלה כשהעביר בה זבל בעגלות,

או נדיירה, נזדבלה על ידי הכנסת בהמות שיטילו גללים בתוכה —

לא תזרע למוצאי שביעית. היות והזיכול הוא בכלל עבודת הקרקע מדרבנן, וקנסוהו חכמים שלא ירוויח ממנו בזריעה אחר השביעית⁽⁶⁹⁾.

ד"ה מפני]. והקשה החזו"א, הלא אם תלש את הקוצים בידיעת בעל השדה ומרצונו, ודאי אף לענין שבת חייב, שזהו מלאכה הצריכה לגופה, ואם תלש שלא בידיעתו, איך שייך לקנוס את בעל השדה, בעבור מעשה של אחר. ועיין עוד בתורת גיטין [מד].

69. רש"י בגיטין מפרש, שזיבל או דייר את שדהו, והוסיף, שדבר זה נחשב למלאכה מן התורה, ועל כן קנסוהו. וביאר החזו"א כונתו, שעל כל פנים לענין שבת יש בזה איסור תורה, ולכן החמירו לקנסו בשביעית, אף על פי שבאמת אינו אסור בו אלא מדרבנן, וכנ"ל. ויעיין בהערה 34 שיש חילוק גדול בין זיכול, שהוא אסור מן התורה [בשבת] משום תולדת חרישה, לדיור, שאסרוהו מפני שנראה כעושה מלאכה.

אבל התוס' שם כתבו, שבמסכת בכורות [לד] באנו לפשוט דין צורם אוזן בכור [שלא קנסו בנו אחריו] ממשנה זו, ואם כן מוכרח, שיש בטיוב זה איסור תורה ממש, ואין חילוק כלל בינו לצורם אוזן בכור.

ועל כן פירשו בשם רבינו חננאל, שענין הטיוב הוא ריבוי חרישה, ובזה יש איסור תורה. וביאר בשיטה, שעל חרישה [של פעם אחת] לא

עדיין לא חל עליו ההפקר בפועל, ושייך בו ירושה, ובזה נסתפקו בגמרא, האם הקנס חל אף על הבן, שהקנס נאמר על ממון האב, כלומר על העבד].

68. רש"י בגיטין מבאר, שנטילת קוציה אינה אסורה בשביעית אלא מדרבנן, ולכן לא קנסו בה. ופירשו התוס', שזהו דוקא בנטילת קוצים תלושים, אבל בנטילת קוצים מחוברים לקרקע יש איסור תורה, וכמו שלמדנו בשבת [קג] שדבר זה הוא תולדת חורש, ובודאי קנסוהו. וכתב החזו"א [שביעית יט א] לכאר כונתם, שאף על פי שלמדנו לעיל [ג], שבשביעית אין אסורים התולדות אלא מדרבנן, מכל מקום, כיון שלענין שבת, הרי היא נחשבת למלאכה גמורה מן התורה, אף לענין שביעית ראו חכמים להחמיר בה ולקנוס על עשיתה. ועיין עוד בפרק א' הערה 26 מה שכתבנו בשם הנודע ביהודה.

עוד הוסיפו התוס', שאפילו כשתולש קוצים מחוברים משדה חבירו בשביעית, יש להחמיר ולקנוס, ואף על פי שלענין שבת אין בזה איסור מן התורה, כדן מלאכה שאינה צריכה לגופה, בשביעית אין לפטור מטעם זה, שטעם הפטור בשבת הוא, שאין זה "מלאכת מחשבת", ולענין שביעית לא שייך דין זה. ועיין לעיל [ד ב תוס']

ואמר רבי יוסי בר חנינא: נקטינן הלכה למעשה, שאם הטיבה, ומת — לא קנסו את בנו, ומותר לבנו לזרעה.

והוכיח רבי זירא ממשנה זו: אלמא, רק לדיריה שעובר העבירה קנסו רבנן, אך

לבריה לא קנסו רבנן.

ואם כן, הכא נמי, המכוון מלאכתו למועד, רק לדיריה קנסו רבנן, אך לבריה לא קנסו רבנן⁽⁷⁰⁾.

השביט דין יפקירוה בפועל, ובזה נסתפק בגמרא לענין בנו, כשעדיין לא ישבו הבית דין להפקירה.

וכתב השיטה בשם הירושלמי [שביעית ד ב], שהוא הדין לענין לוקח, שלא קנסוהו, ומותר לו לזרעה. אבל גירסתנו בירושלמי היא, שאף הלוקח אסור לזרעה. ויעויין בקרן אורה שנתן שני טעמים לחלק בין יורשים ללקוחות בענין זה.

ובגיטין ובבכורות פשטנו ממשנה זו דשביעית אף לענין צורם אוזן בכור ומוכר עבדו לנכרי, שלא קנסו בנו אחריו. וביארו התוספות, שאמנם מצד אחד יש סברא להחמיר במוכר עבדו לנכרי יותר מבשביעית, הואיל והפקיעו ממצות לעולם [וכמו כן יש להחמיר בצורם אוזן מבשביעית, על כל פנים אם נפרש שטיוב הוא זיבול, שאינו אסור אלא מדרבנן], מכל מקום, מצד שני יש סברא להחמיר בשביעית יותר, מפני שהיו מזלזלים בה. ויעויין בנודע ביהודה [א או"ח כ] שמכל מקום לענין חמץ שעבר עליו הפסח, קנסו גם לבנו לאסרו בהנאה, ועיי"ש הטעם.

וכתב הנמוקי יוסף, שכל הנידון בסוגינתו הוא לענין מכוון מלאכתו במועד, ובזה הוכרע שלא קנסו לבנו, אבל כשעשה מלאכה במועד בדבר שאינו אבד, יש לקנוס אף לבנו, על כל פנים להאוסרים מלאכת חול המועד מן התורה, שהרי אין להוכיח להיתר בנידון זה, משביעית, שאינה אלא מדרבנן. והבית יוסף תמה עליו, שהרי בסוגיא דבכורות מבואר, שאף בצורם אוזן בכור, שהוא ודאי מן התורה, יש לפשוט להיתר,

קנסוהו, הואיל ועדיין איננה ראויה לזריעה כמות שהיא, שהרי היא צריכה חרישה שנית, מה שאין כן בריבוי חרישה, שהיא כבר ראויה לזריעה. ועיין עוד בתוספות הרא"ש בשם הירושלמי.

אבל התוס' כאן לא נתקרה דעתם בזה, ולדעתם, אין איסור תורה בחרישה. ועיין בפרק א' הערה 34 מה שנתבאר בענין זה.

אולם לדעת הכל, אין כדור איסור תורה. [ובסוגיא דבכורות באנו לפשוט מנטייבה].

והראשונים פירשו בשם רש"י, שהחילוק שבין נתקוצה לנטייבה ונדיירה הוא, שנתקוצה איננה מלאכה חשובה וגמורה, ולכן לא קנסו בה, מה שאין כן בנטייבה ונדיירה. ולפי זה אפשר לשוב ולומר, שבדורו אין איסור תורה כלל אף לענין שבת, וכמו שהבאנו מהסוגיא לעיל, אלא, כיון שהיא מלאכה חשובה בשדה, קנסו בה.

70. כתב המור וקציעה, שלדעת הרמב"ם, שאם עשה המלאכה במועד, מפקירין אותה ממנו, ודאי לא יתכן להסתפק האם קנסו את בנו, שמאחר שהפקירוה ממנו והוציאוה מרשותו, לא יתכן בה עוד ירושה, והרי בנו שוה לכל אדם, וכל הרוצה יבוא ויזכה בה, וכל הנידון בגמרא הוא, כשעדיין לא עשה המלאכה. אבל השער הציון [תקלח ז] דקדק מלשון הרמב"ם, שגם כשעשה המלאכה שייך ספק זה. [וכונתו, ממה שכתב "ואין מאבדין אותה ממנו"]. ומדבריו [משנ"ב כ] עולה, שאמנם חכמים קנסו להפקירה ממנו, מכל מקום אין הפקר זה נעשה וחל מאליו, על ידי שעשה המלאכה, אלא צריך

שהיות ואביו לא התחייב בתשלומי נזק מן התורה, לא קנסו חכמים את בנו אחריו.

מתניתין:

אין לוקחין קונים בתים, עבדים ובהמה אלא אם הקניה היא לצורך המועד, כגון בתים לגור בהם, ועבדים ובהמה לתשמישיו⁽⁷²⁾, או שהקניה היא לצורך המוכר שאין לו מה יאכל, שיהיו לו מעות לצורך אוכל במועד,

אמר אביי: נקטינן הלכה למעשה: מי שטימא טהרותיו של חברו, [שקנסוהו חכמים לשלם על אף שהחפץ בעין], ומת המטמא — לא קנסו בנו אחריו לשלם הנזק⁽⁷¹⁾.

מאי טעמא? כיון שהנזק של הטומאה הוא היזק שאינו ניכר, ולא שמיה היזק, ותשלום הנזק הוא מדיני קנסות שקנסו חכמים, רק לדרידה קנסו רבנן על שטימא את טהרותיו של חברו, אך לבריה, לבנו שלא הזיק — לא קנסו רבנן.

במשנה.

עוד דנו התוספות, שמכל מקום ימכור בצינעא [ככל האפשר], וכמו שמבואר לקמן במשנה לענין מכירת פירות כסות וכלים לצורך המועד, שיש למכרם בצינעא, וכפי שיבואר הטעם בהערה 86.

וכתב המגיד משנה [יו"ט ז כב], שאף על פי שהתירו בירושלמי לקנות שלא לצורך המועד, כשלא ימצא אח"כ בזול [כמו משיירא העוברת], שדבר זה נחשב כדבר האבד, וכמו שנתבאר בפרק א' הערה 212, זהו דוקא לענין פירות וכדומה, אבל אין לקנות בתים ועבדים אפילו באופן זה, הואיל ויש קול ופרסום בקנייתם. והמרכבת המשנה דקדק כן משינוי הלשון שבין המשניות, שלענין בתים נאמר במשנתנו, "אין לוקחין וכו' אלא לצורך המועד", ומשמעותו, שדוקא באופן זה הותר, ולא בשום אופן אחר, ואילו לענין פירות נאמר, "מוכרי פירות וכו' מוכרים בצינעא לצורך המועד". ועיין עוד בלח"מ.

והפוסקים דנו, האם מותר לקנות בית מן העכו"ם שלא לצורך המועד, בכדי להציל מידו. ועיין בביאור הלכה [תקלט יב] שחילק בזה בין ארץ ישראל, שמותר, לחוץ לארץ.

משיעית, וכמו שפסק הרמב"ם [בכורות ב ז]. אולם המגן אברהם [תקלח] מקיים את דינו של הנימוקי יוסף, ומטעם אחר, שלהאוסרים מלאכת חול המועד מן התורה, יש לדמותה לשבת, והעושה מלאכה בשבת כמזיד, קנסוהו שלא יהנה ממנה לעולם, וכן מי שנעשית המלאכה בעבורו. ומפני זה יש לקנוס אף לבנו. אבל הבית מאיר תמה עליו, שודאי אדם העושה מלאכה, לא היה בדעתו לעשותה עבור בנו, כלומר, שימות, ויהנה בנו ממנה, ואם כן דינו כשאר כל אדם לענין מעשה שבת, שמותר לו ליהנות בה לאחר השבת. וכן צידד המשנ"ב [כא].

71. נחלקו הסמ"ע והש"ך [ח"מ שפה] בדבר. שלדעת הסמ"ע, אפילו אם עמד האב בדין וחייבוהו לשלם, ומת, אין היורשים מחוייבים לשלם. אבל לדעת הש"ך, אם עמד בדין, כבר נשתעבדו הנכסים לניזק, ואין היורשים יכולים לירש נכסי אחרים.

72. ביארו התוס', שהתנא השמיענו בזה, שאפילו מכירת בתים ועבדים, שמטבע הדברים יש בהם פירסום וקול, מותרת לצורך המועד, וכל שכן שאר דברים שמותר, וכמו שנלמד לקמן

או לצורך הרוחה לשמחת יום טוב.

שיהיה לו שכר פעולה לאכול.

גמרא:

בעא מיניה רבא מרב נחמן: לתת לפועל מלאכה שאינה לצורך המועד, ולשוכרו כדי שיהא שכר פעולה לפועל שאין לו מה יאכל [ובשכר הזה הוא יוכל לקנות אוכל לצורך אכילה במועד] — מהו? (73)

אמר ליה רב נחמן תנינא לדין זה במשנתנו, שמתור!

שהרי שנינו בה: **או לצורך המוכר שאין לו מה יאכל!**

והרי כבר שנינו בתחילת המשנה שמתור למוכר ולקנות במועד בתים ועבדים ובהמות, כאשר הקונה רוכש אותם לצורך המועד, ואילו היתר המכירה למוכר הוא משום המעות שהוא מקבל עבורם, ויקנה בהם צרכי המועד.

ובהכרח שההיתר בסיפא "שאיין לו מה יאכל" — **לאותוי מאי?** — **לאו לאותוי שכר פעולה!**

והיינו שההיתר לצורך מוכר ש"אין לו מה יאכל" היא להתיר גם לשכור פועל, כדי

ודחה רבא ראיית רב נחמן מהמשנה:

אמר ליה רבא: לא זו היא כונת המשנה בסיפא. אלא **פרושי קא מפרש** התנא בסיפא את דבריו ברישא, ש"לצורך המוכר" שמחמתו הותר למכור, היינו כגון שאין למוכר מה לאכול וזקוק למעות. אך אין ראייה מהמשנה להתיר לשכור פועל כדי לתת לו שכר פעולה לקנות אוכל.

איתיביה אביי לרבא: הרי משמע מהמשנה לקמן ששכר פעולה מותר.

דתנן: **אין כותבין שטרי חוב במועד,** היות ואסור לעשות מלאכה שיוכל לעשותה אחר המועד, ולכן ילוה עכשיו ויכתוב שטר לאחר זמן.

ואם אינו מאמינו המלוה ללוה להלוותו בלי שטר, **או שאין לו מה יאכל** — הרי זה **יכתוב.**

ודייק אביי: הרי התיבות "או שאין לו מה יאכל" הן מיותרות, שהרי ממה נפשך: אם אין לו מה יאכל ללוה, מותר לכתוב אם אינו מאמינו. ואם מאמינו הרי אינו כותב במועד.

ובודאי שאין הכוונה בסיפא לפרש את

המלאכות שבשדהו, אולם באמת אין שום שייכות כלל בין הנושאים, שבברייתא התרנו לו לקצור את שדהו כדי לאכול במועד את מה שהוא קוצר, והרי זה ככל מלאכה הנעשית לצורך אוכל נפש, מה שאין כן כאן, שאין עצם המלאכה באוכל נפש או במכשיריה, אלא שעל ידי עשייתה הוא משתכר ויכול ליקח בדמים דבר מאכל, ובוה נסתפק רבא האם יש להתירה.

73. הראשונים ביארו, שאין ללמוד ממה שהותר במשנה למוכר שלא לצורך המועד, כדי שיהיה למוכר לאכול, שיש לחלק לענין זה בין מקח וממכר, שאינה מלאכה גמורה, ואף בשבת אינו אסור מן התורה, למלאכה גמורה האסורה מן התורה, שיתכן שאסרו אף באופן זה.

ולעיל [יב ב] למדנו בברייתא, שכשאין לו מה לאכול, מותר לו לקצור ולעשות כל

הרישא, ולומר שאם אין המלוה מאמין ללוה שאין לו מה לאכול, מותר לכתוב שטר, שהרי אפילו אם יש ללוה מה לאכול, מותר לכתוב אם אינו מאמין לו על ההלוואה.

ועל כרחק, **לא תויי מאי, לאו, האם לא, לא תויי שכר פעולה** (74).

וכך הוא ביאור הסיפא: ואפילו אם מאמין המלוה ללווה על הלוואתו, אם אין לו לסופר הכותב שטרות מה לאכול, מותר לתת לו לכתוב, כדי שיקנה הסופר אוכל בשכר הכתיבה.

שמע מינה, מותר לתת מלאכה לפועל שאין

לו מה לאכול במועד, כדי שהפועל יוכל להשתכר ולקנות משכר הפעולה אוכל במועד (75).

מותיב רב ששת לרב נחמן ולאביי: הרי משמע מהמשנה במסכת פסחים שאסור ליתן מלאכה לפועל שאין לו מה יאכל במועד.

דתנן: **והכמים אומרים שלש בעלי אומניות עושים מלאכה בערבי פסחים עד הצות**, אף במקום שנהגו בהם שלא לעשות שאר מלאכות.

והם: **החייטין, והספריין, והכובסין**, לפי שמצינו בהם קולא במלאכה במועד עצמו:

ולקמן בגמרא יבואר כמה טעמים לעיקר היתר זה.

74. פירש רש"י, שבזה אין לתרץ כנ"ל, שבא לפרש דבריו, שהרי אפילו כשיש ללוה מה לאכול, ולוה לצורך הרוחה, יכול לכתוב שטר על כך. וכן נקט **המגן אברהם** [תקמה כג] להלכה מכח דברי רש"י אלו. [ואף על פי שאין זה נחשב כאין לו מה יאכל, וכמו שיבואר בהערה הבאה בדעת המג"א, מכל מקום, כיון שיש צורך בהלוואה זו, ואם לא יכתוב שטר, יוכל לבוא לידי הפסד, יש להחשיבו כדבר האבד].

עוד דן שם המ"א, האם גם לשאר צרכי המועד מותר ללוות ולכתוב שטר, או שמא דוקא לצורכי אכילה. והמשנ"ב נקט לקולא בענין זה.

75. נחלקו האחרונים בדבר. שלדעת המג"א, דוקא כשאין לו לחם ומים נחשב כאין לו מה יאכל, אבל כשיש לו לחם ומים, אף על פי שאין לו מעות לשאר צרכי שמחת הרגל, אין זה נחשב כאין לו מה יאכל. ואף על פי שלענין מקח וממכר יש להתיר כשאין לו עבור שמחת הרגל,

וכמו שנתבאר בפרק א' הערה 212, לענין מלאכה יש להחמיר יותר. אולם יש אחרונים שמקילין, וסוברים, שגם לענין מלאכה גמורה יש להתיר כשעושה לצרכי שמחת הרגל.

וכתב הביאור הלכה [תקמב ב], שמותר לפועל לעשות מלאכה במועד, כדי לפרנס את בני ביתו הגדולים, שאינו מחוייב בפרנסתם, אף על פי שלצורך עצמו יש לו.

עוד כתב המשנה ברורה [ח], שמותר לו לעשות המלאכה, אף על פי שיהיה משתכר בה יותר מכדי הנצרך לו, אולם לאחר שגמרה, אין לו להתחיל במלאכה אחרת, כשנשתכר כבר כדי צרכו.

ולמדנו במשנתנו, שמותר לקנות במועד, כדי שיהיה למוכר לאכול, ומבואר מזה, שאף על פי שהמקח נעשה גם על ידי הלוקח, ולו אין צורך במכירה זו לאכילתו, מכל מקום התירו לו לעשות המקח, לתועלת המוכר. ויש לעיין, האם כן הדין אף לענין פועל, שיתירו לעשות מלאכה גמורה עבור אחר שאין לו לאכול, ואינו יכול להתפרנס בעצמו, שיתן לו המעות שמשתכר מן המלאכה. וכבר הוכיחו לאסור, מדברי הביה"ל

מתקופה לה רב פפא: אלא מעתה, שהסברא כרב ששת, שטעם ההיתר בערב פסח הוא משום קולא שמצאנו במלאכות אלו במועד – מלאכת בנין נמי לישתרי בערב פסח, שכן שנינו לעיל שכותל הגוהה לרשות הרבים, סותר ובונה כדרכו, מפני הסכנה.

הרי שיש קולא לבניה בחול המועד, במקום סכנה, ונתירנה לגמרי בערב פסח, ומדוע התרנו רק את מלאכת שלשת האומנים?!

ועוד מתקופה לה רבינא: אלא מעתה, גם כתיבה של לבלר לישתרי בערב פסח, שכן שנינו לקמן שכותבין קידושי נשים, גיטין ושוברין, וקולא זו של כתיבה תגרום להתיר כתיבה לגמרי בערב פסח.

אלא, אמר רב אשי לתרץ על פרכת רב ששת, שיתירו כל המלאכות בערב פסח מפני שכר פעולה שיש בהם בחול המועד:

וכי מועד אארבעה עשר קא רמית?! וכי יש ראייה מההיתר במועד לערב פסח?!

הרי שאני מועד, דמשום טירחא הוא אסור במלאכה, ובמקום פסידא כגון דבר האבד, שרו רבנן⁽⁷⁶⁾.

קולת החייטין – שכן שנינו לעיל הדיוט תופר כדרכו בחולו של מועד, ולכן בערב פסח, הקל מהמועד, אפילו לאומן התירו.

קולת הספרין והכובסין – שכן שנינו לקמן: הבאין ממדינת היב, והיוצא מבית האסורין – מותרין לספר ולכבס בחולו של מועד!

וכיון שמצאנו בהם קצת היתר במועד, הקילו בערב פסח בכולם.

ומוכיח רב ששת: ואי סלקא דעתך, שכר פעולה למי שאין לו מה יאכל שרי – למה התירו בערב פסח רק לשלשה אומנים?

הרי כל מלאכות נמי לישתרו, דהא איכא היתר במועד בכל המלאכות לתת מלאכה עבור שכר פעולה לפועל שאין לו מה יאכל, שיכול ליתן לפועל לעשות כל מלאכה.

ומפני קולא זו יש לנו להתיר את עשיית כל המלאכות בערב פסח, הקל מהמועד, כמו ההיתר לשלשת האומנים בערב הפסח מחמת שהקילו בהם במקצת עשייתם במועד עצמו.

ועל כרחך, שאסור לתת לפועל לעבוד בחול המועד כדי לקבל שכר פעולה.

76. כונת הגמרא, שמפני זה התירו כשאין לו מה יאכל. ונאמרו בראשונים כמה טעמים בביאור היתר זה.

א. הנמוקי יוסף הביא בשם רש"י, שאדם העושה מלאכה לצורך אכילתו, אינו חש בטירחא שיש במלאכה, ומאחר וכל איסור מלאכה במועד הוא משום הטירחא שבה, אין מקום לאסור באופן זה.

ב. הנמוקי יוסף פירש, שכשאין לו מה יאכל הרי זה גם כן כדבר האבד, וכלשון

הנ"ל, שהרי לא התיר לעשות מלאכה אלא כדי להאכיל לבני ביתו. ונאינו דומה לחילול שבת לצורך פיקוח נפש, שמותר לעשותו על ידי אחרים, ששם יש תועלת מעצם המלאכה להחיותו, וכמו כן לענין חול המועד, שודאי מותר לקצור לצורך אחר שאין לו מה יאכל, וכמו שנתבאר בהערה 54, מה שאין כן לענין פועל, שאין תועלת מעצם עשיית המלאכה, אלא שמשתכר בה ויבוא מזה לידי שמחת המועד. ועדיין צ"ע.

אין מביאין כלים שאינם לצורך המועד מבית האומן שתקנם לפני המועד, מפני הטירחה שבהבאתם⁽⁷⁹⁾.

אבל אם חושש לחם שיגנבו מבית האומן, או שהאומן דורש שכרו, וירא שמא ידרוש ממנו פעם נוספת ויעכב את כליו — מפני לחצר אחרת הסמוכה לבית האומן, אך אינו מביאן לביתו מפני החשד, שמא יאמרו אנשים שנתן לאומן לתקנם במועד, ותקנם במועד.

ואם אינם נשמרות בחצר אחרת יביאם לביתו בצנעא מפני החשד.

גמרא:

מלשון המשנה שמפנה לחצירו, סברה

אך מלאכות שהתירו בארבעה עשר, אין הטעם כדרכ ששת, שהוא משום שבאומניות אלו הקילו בהם במועד. אלא טעם ההיתר הוא משום צורך יום טוב הוא, שיסתפרו ויכבסו לפני הרגל. ורק מידי, דבר מלאכה, דצורך יום טוב שרו רבנן. ואילו מידי דלאו צורך יום טוב — לא שרו רבנן! ולפיכך לא התירו את שאר המלאכות בערב פסח⁽⁷⁷⁾.

מתניתין:

אין מפנין כלים או תבואה מבית לבית הרחוק ממנו, מפני הטורח שבדבר⁽⁷⁸⁾.

אבל מפנה הוא מביתו לחצירו, לבית אחר באותה חצר.

78. מבאר הנמוקי יוסף, שהנידון הוא דוקא כשמפנה מבית לבית דרך רשות הרבים. ונתן שני טעמים בעיקר איסור זה. א. משום טירחא שבדבר. ב. שהוא נעשה בפרהסיא, והוא זלזול במועד. וכתב החיי אדם [קיד א], שאיסור זה נאמר אפילו אם יש בעיר תיקון מבואות כדין. והראשונים הביאו מירושלמי, שאיסור זה נאמר דוקא כשאינו נכנס לבית שלו [ובאופן זה לא התירו לו, אפילו אם רוצה ליכנס לדירה נאה מהראשונה], אבל אם מפנה לביתו, מותר, ששמחה היא לו לדור בבית שלו, ואם כן יש בזה צורך המועד.

79. רש"י בפסחים [נה] מבאר, שאסרו משום הטירחא שבדבר. אבל הנימוקי יוסף כתב, שהטעם הוא מפני מראית העין, שסברו שנתן לו את כליו במועד, ושהאומן תיקנם במועד. וכתב המשנ"ב [תקלד טז], שלפי טעם זה יש לאסור אפילו כשאינו צריך לעבור דרך רשות הרבים,

הרא"ש [לעיל יב] בשם הראב"ד, שאין לך דבר האבד יותר מאבידת גופו.

ג. הריטב"א פירש, שכל גדר איסור מלאכה במועד הוא כדי שלא ימנע משמחת הרגל על ידי הטירחא, ואם כן, ודאי שיהיה מותר לו לעשות לצורך אכילתו, כדי שיוכל לשמוח במועד. וכן כתב רש"י שלפנינו [יג א ד"ה משום צורך יו"ט].

77. הריטב"א מבאר תירוץ הגמרא באופן זה. שאין עיקר הטעם שהתירו שלש אומניות אלו מפני שהותרו במועד, שהרי יסוד האיסור במועד ובארבעה עשר, שונים לגמרי זה מזה, שבמועד אסרו משום טירחא, ובארבעה עשר אסרו כדי שיהיה פנוי להכין בו צרכי יום טוב [אבל משום טירחא לא יתכן לאסור בו, שהרי הוא חול גמור], אלא עיקר טעם ההיתר הוא, ששלש אומניות אלו נעשים על הרוב לצורך הרגל, ולכן לא אסרום בערב הפסח, והוא הדין שהתירו לעשות בו מלאכה, למי שאין לו מה יאכל.

הגמרא שיכול להביא מבית שבחצר אחרת אל חצירו.

ולכן מקשינן: והאמרת ברישא דאין מפנין כלל, אפילו מבית לבית, וכל שכן שאין מפנים מבית שבחצר אחרת לחצר שלו.

ומתריצין: אמר אבוי: סיפא, שמפנה לחצירו — אתאן להתיר לפנות מביתו רק לבית אחר שבאותה חצר, שאין בפינוי כזה טירחא, וגם הוי בצינעא בתוך החצר⁽⁸⁰⁾.

שנינו במשנה: ואין מביאין כלים מבית האומן.

אמר רב פפא בדיק לן רבא, אם נדע לתרץ קושייתו, וכך שאל:

תנן במשנתנו אין מביאין כלים מבית האומן.

ורמינהו: מוליכין ומביאין כלים מבית האומן, ואף על פי שאינן לצורך המועד.

ושנינן ליה: כאן שהתירו להביאם, מדובר בארבעה עשר בניסן, בערב פסח האסור במלאכה, אך מותר להביא בו כלים היות והוא עדיין חול, ואין איסור טירחא.

וכאן דאסרו להביא כלים, בחולו של מועד⁽⁸¹⁾.

איבעית אימא, הא דאסרו והא דהתירו, שניהם בחולו של מועד נאמרו, והחילוק הוא:

כאן שאסרו להביאם במאמינו לאומן שלא יגנוב ולא ידרוש תשלום פעמיים ואין צורך לקחת הכלים מביתו.

וכאן התירו להביא בשאינו מאמינו לאומן, וצריך לקחת הכלים מפניו.

והתניא בברייתא סיוע לחילוק זה: ⁽⁸²⁾ יג-ב

מביאין כלים מבית האומן אם נצרכים

אלא שניהם בחצר אחת. ואם כן, דינו חמור יותר מאיסור הפינוי שלמדנו ברישא.

80. מבאר הנמוקי יוסף, שאינו צריך לעבור דרך רשות הרבים, ועל כן מותר, שאין בפינוי זה טורח, ואינה נעשית בפרהסיא.

81. השיטה מבאר, שבמועד אסרו גם דברים שאינם מלאכה, מפני הטורח שבהם, אבל בערב הפסח [שהוא חול], לא אסרו לטרוח בו, ורק דבר שיש בו משום מלאכה, אסרוהו, ומשום כך לא אסרו בו לפנות, שהרי יסוד איסורו מפני הטורח.

82. הקשה הריטב"א, למה הוצרך להביא ראיה

מברייתא לחילוק זה, והלא שנינו בפירוש במשנתנו, שאם חושש לכליו, מותר להביאם. ותירץ, שאמנם התרנו במשנתנו להביאם, כשחושש לכליו מפני הגנבים, אבל אין ללמוד מזה להתיר כשאינו מאמינו, מפני שחשש זה שיקחם האומן לעצמו, רחוק הוא, ועוד, שהרי יכול להעמיד עליו עדים, שיראו שנתן לו שכרו,

אבל בברייתא התרנו בפירוש גם באופן זה. ומה שהתירה הברייתא ברישא להביאם לצורך המועד, פירש בשו"ע הרב [רנב יג], שבמועד שהוא איסור קל משבת, לא חששו למראית העין, על כל פנים כשיש בזה משום צורך המועד. ויש דנים להתיר לפי דבריו לשטוח כבסים במועד, אף על פי שבשבת אסרוהו מפני מראית העין, שיחשדו בו שכיבסם באיסור.